

Postupci Zavoda za socijalni rad u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece

Keserica, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:753561>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Domagoj Keserica

ZAVRŠNI RAD

POSTUPCI ZAVODA ZA SOCIJALNI RAD U SLUČAJEVIMA
ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA DJECE

Kolegij:

Socijalni rad i mladi društveno neprihvatljivog ponašanja

Mentor: prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEINICIJA ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA.....	2
3. VRSTE ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA	4
4. OBILJEŽJA TIPIČNIH ŽRTAVA	7
5. OBILJEŽJA TIPIČNIH POČINITELJA NASILJA	9
6. POSLJEDICE ZLOSTAVLJANJA	11
7. ZAKONSKI OKVIR POSTUPANJA NADLEŽNIH INSTITUCIJA.....	13
8. POSTUPCI ZAVODA ZA SOCIJALNU SKRB.....	16
8.1. Kratkoročne mjere	18
8.2. Dugoročne mjere	18
9. SURADNJA ZAVODA S DRUGIM DRŽAVNIM TIJELIMA	20
10. ZAKLJUČAK	23
POPIS ILUSTRACIJA.....	27

1. UVOD

Svjetska zdravstvena organizacija (engl. *World Health Organisation*) je 2016. godine definirala zlostavljanje djece kao svaki oblik emocionalnog, fizičkog i seksualnog zlostavljanja i zanemarivanja koji rezultiraju potencijalnom povredom zdravlja, dostojanstva i dobrobiti djeteta. Zlostavljanje i zanemarivanje djece uzrokuje traumu koja, posljedično, može utjecati na razvoj mozga te je povezano sa emocionalnim i fizičkim stanjima kao i ponašanjem djeteta u kasnijim razdobljima života. Gotovo sve obitelji danas doživljavaju stres, a kada se nakupi više stresora unutar obitelji, tada je veća vjerojatnost da će djeca doživjeti neki od oblika zlostavljanja i zanemarivanja. Nasilje u obitelji te zlostavljanje i zanemarivanje djece odvija se u gotovo svim slojevima društva, međutim postoji značajna razlika u vrstama zlostavljanja. Primjerice, tjelesno zlostavljanje učestalije je u obiteljima s niskim prihodima i lošim uvjetima stanovanja. S druge strane, psihičko i emocionalno zlostavljanje uglavnom se češće pojavljuje u obiteljima srednjih i visokih klasa.

Razumijevanje simptoma i čimbenika rizika koji utječu na zlostavljanje i zanemarivanje djece može pomoći stručnjacima za skrb o djeci, ali i drugima da prepoznaju i izgrade snažne obiteljske odnose i potpore u cilju sprječavanja i ublažavanja zlostavljanja djece odnosno jačanja njihove zaštite i dobrobiti. Sustav zaštite dobrobiti te emocionalnog, psihičkog i fizičkog zdravlja djeteta u Republici Hrvatskoj započinje centralnom ustanovom, a to je Hrvatski zavod za socijalni rad. U svom radu i postupcima zaštite dobrobiti djeteta, Zavod provodi brojne aktivnosti i mjere te surađuje sa ostalim tijelima državne i javne vlasti, udrugama, ali i ostalim pravnim i fizičkim osobama čije je područje djelatnosti socijalna skrb.

U završnom radu prikazani su postupci Zavoda za socijalni rad u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece. Rad se sastoji od nekoliko poglavlja. Nakon uvodnog dijela rada prikazat će se definicija zlostavljanja i zanemarivanja te vrste zlostavljanja i zanemarivanja. Četvrto poglavlje rada posvećeno je obilježjima tipičnih žrtava, a peto obilježjima počinitelja nasilja. U šestom poglavlju rada prikazane su i objašnjene posljedice zanemarivanja. Sljedeće poglavlje rada prikazuje zakonski okvir postupanja nadležnih institucija. Osmo i deveto poglavlje rada posvećeno je postupcima Zavoda za socijalni rad u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece te suradnja Zavoda sa ostalim tijelima državne vlasti. Na kraju rada slijedi zaključak i popis korištene literature.

2. DEFINICIJA ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA

Zlostavljanje i zanemarivanje djece staro je gotovo kao i povijest čovječanstva, međutim tek je krajem 20. stoljeća došlo do priznavanja postojanja navedene problematike kao i brojnih istraživanja vezanih uz tematiku zlostavljanja (Berk, 2007., str. 266). Zlostavljanje i zanemarivanje djece su pojave koje nepovoljno utječu na razvoj, a ponekad i preživljavanje djeteta, koje bi se trebale spriječiti. Definicija zlostavljanja i zanemarivanja djeteta temelji se na namjeri nanošenja štete djetetu, a uključuje i kvalitativne i kvantitativne aspekte (Glaser, 2000., str. 98). Ona uključuje pojedinačne događaje, ponovljene događaje ili obrasce interakcije koji su karakteristični za odnos između počinitelja nasilja (uglavnom roditelja ili primarnog skrbnika) te djeteta. Općenito govoreći, zlostavljana i zanemarivana djeca pokazuju brojne emocionalne i ponašajne probleme, imaju slabiji uspjeh u školi te slabije kognitivne funkcije. Isto tako, kao posljedica zlostavljanja i zanemarivanja kod djece se javljaju i brojne druge poteškoće kao što su poremećaji u prehrani, sklonost ovisnostima te problemi u razvoju živčanog sustava.

Sukladno općeprihvaćenoj definiciji, zlostavljanje obuhvaća fizičko i mentalno povrjeđivanje, seksualno zlostavljanje i nemaran postupak ili maltretiranje djece mlađe od 18 godina od strane osobe koja je odgovorna za razvoj djeteta (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003., str. 1). Prema Bilić, Buljan-Flander i Hrpka (2012) zlostavljanje predstavlja svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i iskorištavanja djece što utječe na ugrožavanje djetetova zdravlja, razvoja, povjerenja i dostojanstva. Moguće je definirati dvije skupine čimbenika koji utječu na povećani rizik od zlostavljanja djece (Bilić, Buljan-Flander i Hrpka, 2012, str. 12):

1. rizični čimbenici – čimbenici koji utječu na povećano zlostavljanje djece u odnosu na drugu djecu, a odnose se na same osobine djeteta, obilježja obitelji, društva u kojem borave te situacije i događaje (spol i dob djeteta, poteškoće u razvoju, siromaštvo, temperament djeteta, plač i sl.) te
2. zaštitni čimbenici – osobine djeteta, obilježja obitelji, društva i situacije koje utječu na minimiziranje mogućnosti zlostavljanja (dobro zdravlje, nadprosječna inteligencija djeteta, visoko razvijene socijalne vještine, ekonomska stabilnost i sl.).

S druge strane, jednu od prvih definicija zanemarivanja predložio je Polansky 1981. godine koji definira zanemarivanje kao način kojim skrbnik koji je odgovoran za dijete, namjerno ili nepažnjom, dopušta djetetu da doživljava trenutačnu patnju koja bi se inače mogla spriječiti

i/ili ne uspijeva osigurati jedan ili više zahtjeva koji se smatraju osnovnima za tjelesni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta (Sesar, Dodaj i Šimić, 2021., str. 221). Nadalje, zanemarivanje se može odnositi na izloženost djeteta rizicima zbog nedostatka nadzora i/ili zaštite, a neki od najčešćih primjera zanemarivanja uključuju: (Ajduković i Pećnik, 1994., str. 272):

- nedostatna prehrana ili nedostatak hrane,
- neprimjerena odjeća i higijena djeteta,
- nedostatak zdravstvene skrbi,
- nedostatak zaštite ili nadzora,
- nedostatak emocionalne podrške,
- nedostatak obrazovnih mogućnosti i prilika za intelektualni i emocionalni razvoj.

Određeni autori u svom pristupu zanemarivanja djeteta naglašavaju propust roditelja koji se ponavlja, a očituje se u nezadovoljavanju djetetovih potreba za hranom, odijevanjem, skloništem, zaštitom i zdravstvenom skrbi. Nadalje, Pećnik (2001., str. 36) navodi širu definiciju koja naglašava da roditeljsko zanemarivanje može uključivati i određena ponašanja roditelja koja na neizravan način mogu imati nepovoljan utjecaj na dijete, primjerice kriminalne aktivnosti roditelja. Zanemarivanje djeteta može biti privremeno, ali i kronične prirode gdje roditelji kontinuirano ne uspijevaju zadovoljiti potrebe djeteta. U kontekstu zanemarivanja, važno je razlikovati povremeno propuštanje zadovoljavanja potreba djeteta od onih trajnih koja se kontinuirano ponavljaju. Prilikom identifikacije zanemarivanja potrebno se voditi određenim kriterijima koji trebaju biti prilagođeni općeprihvaćenoj kulturnoj razini i društvenim vrijednostima u kojima se dijete odgaja. Naime, ono što se može smatrati zanemarivanjem djeteta u jednoj kulturi, ne mora se nužno smatrati zanemarivanjem u drugoj kulturi (Ajduković i Pećina, 1994., str. 273). Granica zanemarivanja nije uvijek nužno jasno definirana te je često prilagođavana društvenim i kulturnim okolnostima. Kako navode Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003., str. 67) postoje rizični faktori zanemarivanja: socijalni, roditeljski i dječji. Socijalni faktori uključuju siromaštvo, nedostatak obiteljske podrške, loša obiteljska komunikacija, nasilje u obitelji, nezaposlenost roditelja i dr. Nadalje, vrlo često prerano roditeljstvo i roditeljstvo adolescenata dovode do zanemarivanja djece jer mladi roditelji nisu materijalno i psihološki zreli za zadovoljavanje potreba djeteta (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003., str. 68). Dječji faktori uključuju rizične faktore djece koja imaju određene specifične potrebe, djeca s teškim ili kroničnim bolestima i sl.

3. VRSTE ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA

Postoje tri temeljna oblika zlostavljanja djece: tjelesno (fizičko), seksualno te emocionalno ili psihološko zlostavljanje. Tjelesno zlostavljanje jedan je od najčešćih oblika zlostavljanja djece, međutim još uvijek postoje značajne razlike u njegovom definiranju. Tjelesno zlostavljanje je namjerno nanošenje boli djetetu. Ovaj oblik zlostavljanja predstavlja grubo, povremeno ili neprestano nanošenje boli, tjelesnih ozljeda i nemarno ponašanje okoline na dijete čije posljedice mogu biti vidljive ili nevidljive. Određeni autori prilikom definiranja tjelesnog zlostavljanja naglasak stavljaju na znakove odnosno simptome koji nastaju kao posljedica tjelesnog zlostavljanja, primjerice ogrebotine, modrice, lomovi, tragovi vezanja užetom, tjelesni znakovi kažnjavanja, iznenadne promjene u ponašanju djeteta i dr. (Buljan-Flander i Ćosić, 2003., str. 123). U definicijama tjelesnog zlostavljanja naglasak se stavlja na počinitelja nasilja koji je najčešće roditelj ili skrbnik djeteta. Iako opipljive i vidljive, tjelesne povrede olakšavaju definiranje tjelesnog zlostavljanja. Međutim, određeni autori postavljaju određene dileme u definiranju tjelesnog zlostavljanja. Primjerice, Whitney i sur. (2006) smatraju da se većina aktivnosti povezana sa zlostavljanjem može vrlo lako identificirati. No, za određene aktivnosti potrebno je u obzir uzeti i kontekst prije neposredne identifikacije. Naime, gašenje cigarete na dijelovima djetetova tijela uvijek se mora smatrati tjelesnim zlostavljanjem, dok s druge strane trešnju djeteta treba uzeti u obzir ovisno o djetetovoj dobi (trešnja dojenčadi ima drugačije posljedice od trešnje adolescenata).

Druga vrsta zlostavljanja odnosi se na seksualno zlostavljanje. U znanstvenoj literaturi postoje različite definicije seksualno zlostavljanja. Ipak, postoji nekoliko općeprihvaćenih definicija. Najčešća je korištena definicija autora Schechtera i Robergea iz 1976. godine prema kojoj seksualno zlostavljanje podrazumijeva uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta i/ili adolescenta u seksualne aktivnosti koje dijete ne može razumjeti, na koje ne može dati zreli pristanak te koje ugrožavaju socijalne paradigme obiteljskog života (Sesar, Dodaj i Šimić, 2021., str. 105). Nadalje, seksualno zlostavljanje moguće je definirati kao bilo koji seksualni kontakt između odrasle osobe i seksualno nezrelog djeteta u svrhu zadovoljavanja seksualnih potreba odraslih ili bilo koji drugi seksualni kontakt s djetetom uz primjenu sile, prijetnje ili prevare. Kako navodi Balutović (2012) seksualno zlostavljanje djece predstavlja ozbiljan društveni problem, a moguće ga je definirati kao seksualna zloupotreba djeteta putem različitih aktivnosti kao što su neprimjereni dodirivanje, gledanje pornografije, prisiljavanje djeteta na sudjelovanje u seksualnim aktivnostima te druge oblike seksualnog ponašanja kojima se krše zakoni i obiteljske paradigme. Počinitelji seksualnog zlostavljanja mogu se klasificirati

temeljem njihovog odnosa sa zlostavljanim djetetom: članovi obitelji, poznanici i nepoznate osobe. Članovi obitelji i poznate osobe najčešći su počinitelji seksualnog zlostavljanja djeteta (40% počinitelja čine članovi obitelji, a 46% druge poznate osobe). Kod djece koja su seksualno zlostavljana često su prisutni i druge vrste zlostavljanja. Emocionalnim ucjenjivanjem i fizičkim nasiljem često počinitelj nasilja kontrolira dijete.

Ponašanje prema djetetu koje uzrokuje duševnu bol smatra se emocionalnim zlostavljanjem. Uz pojam emocionalnog zlostavljanja često se vežu i pojmovi emocionalnog zanemarivanja, psihičkog zlostavljanja te psihičkog maltretiranja. Većina autora definira emocionalno zlostavljanje kao oblik ponašanja odraslih prema djetetu koje rezultira povređivanjem djeteta. Emocionalno zlostavljanje pojavljuje se kada se odrasli odnose prema djeci kao prema stvarima, a ne osobama: vrijeđa ih se i ponižava, smatra nesposobnima i dr. Djeca koja su emocionalno zlostavljana često pate od depresije i očajnički traže ljubav, a ostali simptom uključuju socijalno povlačenje te odgođen odnosno neprikladan emocionalni razvoj. Sukladno Američkoj akademiji pedijatrijskog Odbora za zlostavljanje i zanemarivanje postoji devet oblika emocionalnog zlostavljanja djeteta (Sesar, Dodaj i Šimić, 2021., str. 173):

- odbijanje/degradiranje – odbijanje i omalovažavanje djeteta, ponižavanje djeteta u javnosti,
- teroriziranje – izlaganje djeteta po život opasnim aktivnostima, prijetnje itd.,
- iskorištavanje/potkupljivanje – poticanje i odobravanje neprimjerenih oblika ponašanja,
- uskraćivanje emocija – ignoriranje djeteta,
- odbacivanje – izbjegavanje ili udaljavanje od djeteta,
- izoliranje – ograničavanje kretanja i socijalnih interakcija,
- nepouzdanost roditeljstva – postavljanje kontradiktornih zahtjeva,
- zanemarivanje psihičkih, zdravstvenih i obrazovnih potreba – ignoriranje ili ometanje djetetove emocionalne, obrazovne i tjelesne potrebe te
- svjedočenje djeteta partnerskom nasilju – svjedočenje djeteta nasilju u obitelji.

Djeca koja su emocionalno zlostavljana često imaju problema sa regulacijom emocija, teško im je prepoznati i izraziti vlastite osjećaje te često imaju nisko samopouzdanje i samopoštovanje.

Kako navode Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003) postoje četiri temeljne vrste zanemarivanja: zdravstveno ili medicinsko zanemarivanje, fizičko zanemarivanje, emocionalno zanemarivanje te obrazovno zanemarivanje. Svaki od navedenih oblika zanemarivanja objasniti će se uz pomoć sljedeće tablice.

Tablica 1. Vrste zanemarivanja

Zdravstveno ili medicinsko zanemarivanje	Ovaj oblik zanemarivanja pojavljuje se već tijekom trudnoće kada roditelji odbijaju savjete stručnjaka tijekom trudnoće, a često se radi o vrlo mladim roditeljima. Također, zdravstveno zanemarivanje djeteta uključuje zakidanje djeteta za zdravstvenu zaštitu (cijepljenje, sistematske preglede, lijekove i dr.)
Fizičko zanemarivanje	Kod fizički zanemarivane djece često je prisutno odsustvo fizičkog napredovanja koje nije povezano sa genetikom. Ono podrazumijeva nezadovoljavanje osnovnih djetetovih potreba (prikladno stanovanje, prehrana, zaštita od ozljeda, prikladna odjeća i obuća itd.). Najčešći pokazatelji fizičkog zanemarivanja su prljava odjeća i obuća, loša higijena, nepočešljana djeca i sl.
Emocionalno zanemarivanje	Emocionalno zanemarivanje česti je oblik zanemarivanja koje se manifestira roditeljskim neobaziranjem na potrebe djeteta. Ono podrazumijeva ponašanje odraslih prilikom kojih se ne vodi računa o osjećajima djeteta, a emocionalno zanemarivano dijete često je socijalno povučeno, nesigurno, ima nagle promjene raspoloženja, agresivno je i distancirano od roditelja
Obrazovno zanemarivanje	Ovaj oblik zanemarivanja uključuje izostanak pomoći, potpore i poticanja tijekom obrazovnih procesa. Uključuje izostanak pomoći u učenju, nedostatak neophodne opreme za školovanje i sl., a često je prisutno kod roditelja koji su i sami neobrazovani i psihički bolesni. Najčešći pokazatelji obrazovnog zanemarivanja su loš školski uspjeh, neprestano kašnjenje i izostanak sa nastave itd.

Izvor: izrada autora prema Buljan-Flander, G. i Kocijan-Hercigonja, D., *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, Marko M. usluge d.o.o., Zagreb, 2003., str. 68-71.

Kako je vidljivo na temelju prikazanog, postoji više oblika zanemarivanja, a ono počinje već i tijekom trudnoće kada majka svojim postupcima, ponašanjem i neprimjerenim odnosom prema nerođenom djetetu ima negativan utjecaj na razvoj djeteta. Nakon rođenja, zanemarivanje djeteta može se manifestirati u njegovom zdravstvenom stanju, obrazovnim postignućima te zdravstvenom stanju.

4. OBILJEŽJA TIPIČNIH ŽRTAVA

Zlostavljanje predstavlja ozbiljnu prijetnju fizičkoj i psihičkoj dobrobiti djece. Djeca žrtve zlostavljanja uglavnom pokazuju izrazito različite ishode mentalnog zdravlja u odrasloj dobi (Adams, Mrug i Knight, 2018., str. 169). Obilježja zlostavljanja djeteta nisu uvijek očita, a i sama djeca ponekad ne shvaćaju da je ono što im se događa zlostavljanje. Tipična obilježja žrtava zlostavljanja ovise o vrsti zlostavljanja odnosno zanemarivanja. Primjerice, emocionalno zlostavljano dijete mlađe životne dobi često ima bolove u trbuhu, pritisak u prsima, poteškoća sa spavanjem i sl., a djeca starije dobi manifestiraju emocionalno zlostavljanje socijalnim isključivanjem, separacijskim strahovima, poteškoćama sa spavanjem, tugom i nesigurnošću. Emocionalno zlostavljane žrtve imaju poteškoća sa stvaranjem odnosa s vršnjacima i nastavnicima, imaju problema s uključivanjem u grupne aktivnosti i visoku razinu anksioznosti i depresije (Odeljan, 2018., str, 16). S druge strane, tjelesno zlostavljana djeca obično su obilježena masnicama, ogrebotinama, lomovima i raznim tjelesnim oštećenjima te su, obilježja tjelesnog zlostavljanja, najočitija. Tjelesno zlostavljana djeca obično su vrlo oprezna prilikom kontakta s odraslima, povučena su i sramežljiva, imaju slabije socijalne vještine, slabe kognitivne vještine, razvijeno neprijateljstvo i ljutnju te nesposobnost iskazivanja vlastitih osjećaja i emocija.

Zlostavljana djeca često imaju problema s ponašanjem, depresijom i slabijom socijalnom kompetentnošću (Buljan-Flander i Ćosić, 2003., str. 123). Kako je već spomenuto, kod žrtvi zlostavljanja često se javljaju smetnje spavanja, smanjeni apetiti, povraćanje, nesаница, gušenje itd. Zlostavljanja djeca uglavnom imaju nepovjerenje prema odraslim osobama, a kao rezultat fizičkog i emocionalnog zlostavljanja djeca često sebe gledaju na isti način i kao odrasli što utječe na smanjenu razinu samopoštovanja i samopouzdanja. Nadalje, kod seksualno zlostavljane djece javlja se osjećaj srama i krivnje koji često nameće i sam činitelj nasilja, a brojni dokazi upućuju i na ostale tipične karakteristike koje uključuju osjećaj bespomoćnosti i straha, razvoj nesigurne privrženosti majci, nepovjerenje prema odraslima i poremećaja u spolnoj identifikaciji (Briere, Berliner, Bulkley, Jenny i Reid, 1996., str. 107). Zlostavljana djeca, posebno tjelesno zlostavljana, obilježava visoki stupanj agresivnosti, manjak empatije prema drugima i prosocijalnog ponašanja te je veća vjerojatnost da će ovako zlostavljana djeca biti odbačena od vršnjaka. Isto tako, važno je naglasiti da su žrtve nasilja u mlađoj dobi, u kasnijim razdobljima života sklonija razviti autodestruktivno ponašanje (ovisnost o alkoholu i drogama, pokušaji samoubojstva i sl.), ali i razne psihičke poremećaje. Uz pomoć sljedeće

tablice prikazat će se tipična obilježja žrtva zlostavljanja/zanemarivanja ovisno o vrsti zlostavljanja odnosno zanemarivanja.

Tablica 2. Obilježja žrtava zlostavljanja

Fizičko zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> - samodestruktivni oblik ponašanja - agresivno ponašanje i povlačenje u sebe - bježanje od kuće - neugoda prilikom fizičkog kontakta - neprestano žaljenje na bolove - nošenje neprikladne odjeće s ciljem pokrivanja tragova fizičkog zlostavljanja
Fizičko zanemarivanje	<ul style="list-style-type: none"> - samodestruktivno ponašanje i napuštanje škole - izostanak sa nastave - kronični umor ili bolest - prosjačenje od drugih učenika
Seksualno zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> - depresivno ponašanje - nelagoda pri fizičkom kontaktu - niska razina samopoštovanja - suicidalnost - problemi u školi - promiskuitetno ponašanje - nedostatak povjerenja u odrasle
Emocionalno zlostavljanje	<ul style="list-style-type: none"> - destruktivno i delikventno ponašanje - znakovi agresije - antisocijalno ponašanje - poremećaji u navikama (npr. sisanje prsta)

Izvor: izrada autora prema Buljan-Flander, G. i Čosić, I., *Prepoznavanje i simptomologija zlostavljanja i zanemarivanja djece*, Medix, vol. 51, 2003., str. 123.

Kao što je vidljivo na temelju prikazanog, postoje brojna obilježja koja su specifična za žrtve zlostavljanja i zanemarivanja. Iako svaki od navedenih oblika zlostavljanja/zanemarivanja utječe na različita obilježja i indikativna ponašanja žrtava, specifično za svaki oblik ponašanja je da zlostavljana djeca uglavnom razvijaju nisku razinu samopoštovanja, agresivno i antisocijalno ponašanje kao i loš uspjeh u školi. Također, važno je naglasiti kako na obilježja žrtava utječi i druge karakteristike zlostavljanja (učestalost i trajanje zlostavljanja te jačina povrede), obilježja same žrtve nasilja (dob djeteta, razina fizičkog i psihičkog razvoja itd.) te obilježja obitelji (podrška obitelji, spol zlostavljača, ponašanje majke i dr.).

5. OBILJEŽJA TIPIČNIH POČINITELJA NASILJA

Još uvijek nije istražen točan uzrok zlostavljanja djece od strane odraslih. Moguće je definirati nekoliko ključnih čimbenika odnosno obilježja tipičnih počinitelja nasilja, a koji se odnose na nezaposlenost, stres, alkohol i droga, neslaganje i konfliktni odnosi među bračnim partnerima te činjenica da su i sami roditelji bili zlostavljani u djetinjstvu (Buljan-Flander, 2001., str. 57). Općenito govoreći, roditelji počinitelji nasilja imaju tendenciju ponavljanja postupka i stavova koje su naučili tijekom djetinjstva. Vrlo često roditelji počinitelji nasilja dijele karakteristike koje odražavaju njihov neuspjeh u učenju novih vještina. Međutim, potrebno je imati na umu da je zlostavljanje i zanemarivanje djece višestruki problem stvoren mješavinom brojnih čimbenika, od kojih je svaki jedinstven i jednako kompleksan kao i pojedinci uključeni u njega. Odrasli počinitelji nasilja koji zlostavljaju i zanemaruju svoju djecu često dijele sljedeća tipična obilježja (Lucas County Children Services, 2024.):

- izolacija – roditelji počinitelji nasilja uglavnom su fizički i emocionalno izolirani od obitelji, prijatelja i susjeda te rijetko sudjeluju u školskim i društvenim aktivnostima,
- nisko samopoštovanje – počinitelji nasilja često sebe doživljavaju kao bezvrijedne ili nedostojne ljubavi. Počinitelji nasilja s niskim samopoštovanjem smatraju da njihova djeca zaslužuju zlostavljanje jer svoju djecu vide kao odraz sebe,
- nezrelost – impulzivno ponašanje, korištenje djeteta za zadovoljavanje vlastitih emocionalnih ili fizičkih potreba,
- nedostatak znanja o roditeljstvu – često je zlostavljanje i zanemarivanje rezultat roditeljskog nerazumijevanja djetetovih potreba,
- zloupotreba droga i alkohola,
- nedostatak interpersonalnih vještina – odrasla osoba počinitelj nasilja uglavnom nije naučila sposobnost komunikacije s drugim ljudima i uspostavila dobre odnose sa drugima te
- nezadovoljene emocionalne potrebe – roditelji počinitelji nasilja vrlo vjerojatno nisu zadovoljili svoje osnovne emocionalne potrebe (toplina, podršku i ljubav).

Kako navode Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003., str. 30-31) počinitelji nasilja, u većini slučajeva, su osobe koje su zbog pretjerane upotrebe alkohola i droga izgubili moć mentalne psihopatologije, osobe koje imaju iskrivljenu percepciju djetetovih potreba i ponašajnih osobina, osobe koje se često nalaze pod velikom količinom stresa što utječe na njihovu samokontrolu te osobe koje se nalaze u destruktivnom bračnom ili partnerskom odnosu

i ne poznaju karakteristike normalnog razvoja djeteta. Očevi počinitelji nasilja uglavnom su distancirani i hladni prema svojoj djeci i indiferentni prema potrebama svoga djeteta, a majke uglavnom pretjerano zahtjevne i nametljive. Tipične karakteristike ponašanja u obiteljima zlostavljane djece uključuju jednosmjernu komunikaciju. Drugim riječima, roditelji počinitelji nasilja ne uvažavaju djetetove potrebe i mišljenja već smatraju da ih dijete treba slušati te nema pravno na svoje stavove ili mišljenja. U takvim obiteljima roditelji djetetu često daju konfuzne i kontradiktorne poruke, a roditelji počinitelji nasilja smatraju da nije potrebno nešto učiniti za svoje dijete ili sa njim. Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003, str. 31) navode još neka tipična obilježja roditelja počinitelja nasilja, a to su roditelji koje iritira plač djeteta, ne ostvaruju komunikaciju sa svojim djetetom, nisu usmjereni na potrebe djeteta i/ili su nezadovoljni spolom djeteta.

Lim, Wahab, Kumar, Ibrahim i Kamaluddin (2021) istraživali su psihološke osobine seksualnih počinitelja nasilja, uključujući crte ličnosti, kognitivnu distorziju, empatiju i impulzivnost s ciljem proširenja psiho-kriminogenih čimbenika seksualnog zlostavljanja djece (Tablica 3).

Tablica 3. Psihološke osobine seksualnih počinitelja nasilja

Crte ličnosti	<ul style="list-style-type: none"> - visoka razina neuroticizma - visoka razina ekstraverzije i niska razina svjesnosti - visoka razina psihopatije - niska savjesnost
Kognitivna distorzija	<ul style="list-style-type: none"> - veća učestalost kognitivnih distorzija - visoka razina neprilagodljivosti - veća učestalost kognitivnih distorzija
Empatija	<ul style="list-style-type: none"> - veća učestalost distorzije empatije - manjak empatije prema žrtvama nasilja
Impulzivnost	<ul style="list-style-type: none"> - visoka razina kognitivne impulzivnosti

Izvor: izrada autora prema Lim, Y.Y., Wahab, S., Kumar, J., Ibrahim, F. i Kamaluddin, M. R., *Typologies and Psychological Profiles of Child Sexual Abusers: An Extensive Review*, Children (Basel), vol 8, no. 5, 2021., str. 8-9.

Počinitelji nasilja i zlostavljanja djece mogu varirati u dobi, biti iz bilo koje socio-ekonomske demografske skupine, kulturnog podrijetla, etičke pripadnosti ili religije. Iako počinitelji nasilja mogu biti bilo kojeg spola, veliku većinu čine muškarci iz užeg kruga obitelji. oni su uglavnom dobri u skrivanju nasilja, predstavljajući se kao ljubazni, puni ljubavi, šarmantni i simpatični, međutim u obiteljskom okruženju su nasilni, okrutni i manipulativni.

6. POSLJEDICE ZLOSTAVLJANJA

Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja mogu biti razorne. Više od 40 godina znanstvenici istražuju i opisuju učinke zlostavljanja i zanemarivanja djece na njihov fizički, psihološki, kognitivni i bihevioralni razvoj. Tjelesne posljedice kreću se od lakših ozljeda do težih oštećenja pa čak i smrti. Psihološke posljedice uključuju kronično nisko samopoštovanje pa sve do težih disocijativnih stanja. Nadalje, kognitivni učinci zlostavljanja kreću se od problema s pažnjom i poremećaje učenja sve do ozbiljnijih moždanih sindroma, a bihevioralne posljedice uključuju loše odnose sa vršnjacima, nasilno ponašanje, agresivnosti itd. (Crosson-Tower, 1993., str. 208). Zlostavljanje djece može dovesti do ozbiljnih problema s mentalnim zdravljem, uključujući anksioznost, depresiju, poremećaje ovisnosti o alkoholu i drogama, poremećaje prehrane, disocijativni poremećaj identiteta te posttraumatski stresni poremećaj (PTSP). Zlostavljanje u djetinjstvu ima mentalne i emocionalne posljedice. Djeca koja dožive zlostavljanje imaju veću vjerojatnost od razvoja anksioznosti, depresije i problema s pamćenjem (Mass General Birgham McLean, 2023.). Naime, djeca mogu blokirati traumatična sjećanja što, posljedično, dovodi do problema s pamćenjem. Također, kao rezultat zlostavljanja kod djece se često javlja osjećaj srama i krivnje, odnosno djeca često sebe okrivljavaju za zlostavljanje te se smatraju manje vrijednima. Osobe koje su pretrpjele zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu mogu imati nametljive misli, noćne more te često imaju napadaj panike i društveno se izoliraju od svojih vršnjaka. Posljedice fizičkog zlostavljanja djece uključuju nedostatke u razvoju stabilne privrženosti roditelju odnosno skrbniku. Djeca s lošom privrženošću izloženija su riziku od smanjenog samopoštovanja i sebe doživljavaju negativnije od djece koja nisu zlostavljana i zanemarivana. Fizička agresija i antisocijalno ponašanje među najdosljednijim su dokumentiranim ishodima fizički zlostavljanog ili zanemarivanog djeteta. Isto tako, zlostavljana i zanemarivana djeca manje su kompetentna u svojim društvenim interakcijama s vršnjacima. No, zlostavljanje i zanemarivanje djeteta povezano je u sa drugim oblicima rizičnog ponašanja kao što su laganje, krađa, vandalizam, tučnjave i dr. Dodatno, posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece imaju učinak na cijelu obitelj (Mass General Birgham McLean, 2023.):

- ljutnja prema drugim članovima obitelji jer nisu spriječili zlostavljanje,
- strah od zlostavljača,
- tjeskoba ili zabrinutost za žrtvu zlostavljanja,
- zbunjenost, neizvjesnost, krivnja i samooptuživanje,
- PTSP za članove obitelji koji su svjedočili zlostavljanju,

- nepovratno izgubljeni odnosi sa obitelji i prijateljima,
- preseljenje u novi dom, školu i dr.

Nadalje, tjelesno zlostavljanje dojenčadi i djece može dovesti do trajne disfunkcije mozga, a ponekad i smrti. Deprivacijski patuljasti rast medicinski je izraz koji se često koristi za djecu niskog rasta čiji je fizički rast oslabljen nedostatkom prehrambenih potreba što je posljedica zanemarivanja djetetovih potreba (Crosson-Tower, 1993., str. 211). U ranijim razdobljima zanemarivanja, djeca često mogu pokazivati stresna ponašanja u obliku problema sa prehranom, razdražljivosti ili nedostatka u socijalnim odgovorima. Zlostavljanje i zanemarivanje može imati značajne učinke na zdravstvene probleme koji mogu imati nepovoljan utjecaj na razvoj djece i rezultirati nepopravljivim trajnim posljedicama. Ranija istraživanja o fizički zlostavljanoj djeci dokumentirala su značajne neuromotorne nedostatke uključujući oštećenja živčanog sustava, fizičke nedostatke, rast, mentalnu retardaciju te ozbiljne probleme s govorom. Brojna istraživanja otkrila su povezanost između zlostavljanja i pretilosti. Naime, velik broj zlostavljane djece dobio je višak kilograma zbog nastojanja da se nose sa negativnim osjećajima uzrokovanim zlostavljanjem. Seksualno zlostavljanje povezano je sa preranom trudnoćom mladih djevojaka koja imaju trenutne i dugoročne posljedice na život zlostavljane djevojke. Isto tako, seksualno nasilje može dovesti i do spolno prenosivih bolesti što može rezultirati drugim fizičkim ozljedama (Mass General Birgham McLean, 2023.).

Nadalje, kao jedna od posljedica zlostavljanja pojavljuju se kognitivni i jezični nedostaci. Zlostavljana i zanemarena djeca često pokazuju odgođeni intelektualni razvoj osobito u području verbalne inteligencije. Isto tako, problematičan i loš školski uspjeh (primjerice, loše ocjene, loši rezultati testova) prilično je dosljedan pokazatelj zlostavljane i zanemarivane djece. Određeni autori otkrili su da tjelesno zlostavljana djeca pokazuju devijantne obrasce ponašanja te imaju smanjenu mogućnost suočavanja sa osobnim problemima (Crosson-Tower, 1993., str. 212). Drugim riječima, zlostavljanje i zanemarivanje djece utječe na kognitivne nedostatke što ima utjecaj na razvoj obrazaca obrade društvenih informacija što dovodi do kronično agresivnog ponašanja.

7. ZAKONSKI OKVIR POSTUPANJA NADLEŽNIH INSTITUCIJA

Vlada Republike Hrvatske redovito donosi niz strategija, planova i programa koji utječu na djelovanje i provedbu zakonskih okvira u području zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Neki od najrelevantnijih programa i strategija uključuju *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine* te *Protokol o postupanju u slučaju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*. Nacionalni plan za prava djece kreator je politika zaštite prava djece koje se, prvenstveno, bavi unaprjeđenjem zaštite dječjih prava putem zajedničkog djelovanja cjelokupnog sustava i poticanjem međusobne suradnje svih nadležnih institucija i dionika. Nacionalni plan za razdoblje od 2022. do 2026. godine usklađen je sa Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine. Temeljni cilj Protokola odnosi se na iskorištavanje svih dostupnih zakonskih mogućnosti koje su propisane zakonodavstvom Republike Hrvatske u cilju sprječavanja i suzbijanja zlostavljanja i zanemarivanja djece (Protokol o postupanju u slučaju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, 2014., str. 17).

Zakonski okvir temelj su nacionalnog pristupa eliminaciji svakog oblika nasilja nad djecom. Suvremeni zakonski okvir u području zlostavljanja i zanemarivanja djece u Hrvatskoj je usklađen sa Konvencijom o pravima djeteta (Čl. 19) prema kojemu su sve države ugovornice obvezne preuzeti sve mjere zaštite djece od bilo kojeg oblika zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji (Ajduković, Rajter, Ogresta i Sušac, 2010., str. 12). Kako navode autori, zakonski okvir postupanja nadležnih institucija u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece uključuju sljedeće zakone:

- Obiteljsko zakonodavstvo (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23),
- Kazнено zakonodavstvo (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24 i Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) te
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji) (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24).

Uzimajući u obzir prava djece, u obiteljsko zakonodavstvo Republike Hrvatske implementiran je niz prava djeteta i obveza roditelja u cilju osiguranja poticajnog i zaštitničkog okruženja za rast i razvoj djeteta (Korać Graovac, 2008., str. 41). *Obiteljski zakon* iz 1998. godine bio je prvi zakon u Hrvatskoj koji je jasno osudio nasilje u obitelji, a bio je i poticaj za izradu *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* te izmjene *Zakona o osnovnom školstvu*. Obiteljskim zakonom

uređuje se brak, izvanbračna zajednica žene i muškarca, odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje kao i postupci vezani uz obiteljske odnose i skrbništvo (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, Čl. 1). Sukladno Čl. 84. Obiteljskog zakona, svako dijete ima pravo na skrb za život i zdravlje, pravo na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, psihološkim i drugim razvojnim potrebama, pravno na život s roditeljima te pravo na izbor obrazovanja. Nadalje, roditelji su dužni skrbiti o zdravlju djeteta i njegovim potrebama te su ga dužni štiti od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba. Roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, postupati ponižavajuće prema njemu niti primjenjivati psihičku prisilu te su ga dužni štiti od takvog postupanja drugih osoba (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, Čl. 94.). Prema članku 132. *Obiteljskog zakona*, svako je dužan prijaviti Hrvatskom zavodu za socijalni rad povredu djetetovih osobnih i imovinskih prava, pri čemu povreda osobnih prava uključuje osobito tjelesno ili mentalno nasilje, spolno zlostavljanje, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta te izloženost djeteta obiteljskom nasilju. Hrvatski zavod za socijalnu skrb dužan je po primitku takve prijave ispitati slučaj i poduzeti mjere zaštite djeteta. Ukoliko Zavod utvrdi kršenje nekih od navedenih prava djeteta, nadležna tijela imaju ovlasti izricanja jedne od mjera s ciljem zaštite prava djeteta. Navedene mjere kreću se od preventivnih mjera pa sve do mjera izdvajanja zlostavljanog i zanemaranog djeteta iz obitelji. Isto tako, nadležni sud može zaštititi prava i dobrobit djeteta određivanjem privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, zabrane približavanja djetetu, oduzimanjem prava na stanovanje s djetetom ili lišenjem prava na roditeljsku skrb.

Kazneno zakonodavstvo vezano uz sprječavanje zlostavljanja i zanemarivanja djece propisuje se *Kaznenim zakonom* te *Zakonom o sudovima za mladež*. Sukladno članku 177. *Kaznenog zakona*, roditelj, posvojitelj ili skrbnik odnosno druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine. Svaka osoba koja zlostavlja dijete, prisiljava ga na pretjerani rad ili ga navodi na bilo koje drugo ponašanje koje grubo povrjeđuje njegova prava kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina. Također, *Kaznenim zakonom*, kažnjava se svaka osoba ili državno tijelo zatvorskom kaznom od jedne godine, koja ne provodi, sprječava ili onemogućuje provođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta koju je odredio nadležni sud ili Hrvatski zavod za socijalnu skrb. *Zakon o sudovima za mladež* vezan je uz *Kazneni zakon* te se sastoji od odredbi u kojima su definirane materijalne kazne i kazneni postupci u slučaju maloljetničkih počinitelja kao i kaznenopravna zaštite djece i maloljetnih osoba. Sudovi za mladež sude počiniteljima kaznenih

djela na štetu djece i maloljetnika, neka od kaznenih djela odnose se na kazne protiv spolne slobode, teško ubojstvo, čedomorstvo, otmica, zlostavljanje u obavljaju službe ili javne ovlasti, međunarodna prostitucija, nasilničko ponašanje, ropstvo i dr. (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, Čl. 113.). Ukoliko policija sazna i utvrdi da je na štetu djeteta počinjeno neko od navedenih kaznenih djela, odmah će obavijestiti državnog odvjetnika za mladež koji će najkasnije u roku od tri dana od kaznene prijave sucu istrage za mladež staviti prijedlog za održavanje ročišta. Suci za mladež moraju imati izraženu sklonost odgoju i potrebama mladih te vladati temeljnim znanjima iz socijalne pedagogije, psihologije, kriminologije i socijalnog rada za mlade. Istim Zakonom definirana je obveza sudova za mladež prema kojima oni moraju postupati na način da se prema djetetu ili maloljetniku na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo, odnose na obazriv način imajući u vidu djetetovu spol i dob, obrazovanje, psihičku razvijenosti i osobna svojstva maloljetnika. Nadalje, ispitivanje djeteta ili maloljetnika mora se obavljati u suradnji s psihologom, pedagogom ili drugom stručnom osobom, a dijete ili maloljetnik ima pravo na pratnju roditelja ili skrbnika tijekom ispitivanja (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, Čl. 53.b).

Posljednji zakonski okvir nadležnih institucija za zlostavljanje i zanemarivanje djece odnosi se na *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* koji propisuje prava žrtava nasilja u obitelji, određuje oblike nasilja u obitelji te izvršavanje sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji. Navedeni Zakon primjenjuje se na bračne i izvanbračne partnere, životne partnere, neformalne partnere, njihovu zajedničku djecu odnosno djecu svakoga od njih. Sukladno članku 10. Zakona, nasilje u obitelji odnosi se na primjenu fizičke sile uslijed koje je nastupila tjelesna ozljeda, tjelesno kažnjavanje ili ponižavanje djece, psihičko nasilje koje je utjecalo na povredu dostojanstva članova obitelji te ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine odnosno uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci. Prekršajne sankcije za zaštitu nasilja u obitelji su zaštitne mjere, novčane i zatvorske kazne te druge mjere propisane zakonom kojim se uređuju prekršaji. Svrha svih navedenih sankcija odnosi se na sprječavanje obiteljskog nasilja te osiguranje zdravlja i sigurnosti svih članova obitelji, a posebno djece.

8. POSTUPCI ZAVODA ZA SOCIJALNI RAD

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, Čl. 178.) Hrvatski zavod za socijalni rad javna je ustanova koja obavlja sljedeće poslove:

- poslove socijalne skrbi, obiteljskopravne i kaznenopravne zaštite djece, udomiteljstva i druge poslove prema posebnim propisima,
- rješava poslove o ispunjavanju uvjeta za obavljanje poslova dadilje,
- organizira i provodi rad stručnih djelatnika Zavoda,
- vodi propisane evidencije i registre,
- predlaže mjere za unaprjeđenje stručnog rada i socijalne politike,
- razvija i osigurava podršku cjelovitom sustavu Zavoda i razmjenu podataka s drugim sustavima i dr.

Kako navode Singer i sur. (2005., str. 182) klijenti Zavoda za socijalni rad su pojedinci odnosno obitelji i grupe u krizi. Uzroci krize mogu biti raznovrsni, primjerice problemi socijalne prirode (nezaposlenost, siromaštvo, loši uvjeti stanovanja i sl.), poremećeni odnosi u obitelji, rastave braka, zlostavljanje i zanemarivanje djece i dr. Hrvatski zavod za socijalni rad određuje i provodi mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta sukladno *Obiteljskom zakonu* (Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, 2014.). Postupak za zaštitu prava djece Zavod vodi (Protokol o postupanju u slučaju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, 2014., str. 15):

- po službenoj dužnosti u slučaju kada se u bilo kojem postupku Hrvatskog zavoda za socijalni rad posumnja u zlostavljanje odnosno zanemarivanja djece te
- sukladno prijavama drugih nadležnih tijela ili institucija, članova obitelji i/ili građana.

Zanimljivo je da samo u jednoj petini slučajeva kaznenu prijavu podnose pojedinci (uglavnom partner ili partnerica počinitelja nasilja), a u ostalim slučajevima zlostavljanje odnosno zanemarivanje djece prijavljuju službene institucije, najviše policija (gotovo 60% prijava) te socijalna skrb (Singer i sur., 2005., str. 192). Temeljem procjene ugroženosti prava i dobrobiti djeteta stručni tim Zavoda sudu predlaže odgovarajuće mjere. Stručni tim Zavoda sastoji se od socijalnog radnika, psihologa i pravnika, a ovisno o potrebi i od socijalnog pedagoga ili edukacijskog rehabilitatora. Postupak ugroženosti prava djeteta provodi se temeljem pravila struke i prema metodama stručnog rada. Prema članku 4. *Pravilnika o mjerama zaštite osobnih*

prava i dobrobiti djeteta, prilikom postupka procjene ugroženosti stručni tim Zavoda vodi se sljedećim kriterijima:

- stupanj ugroženosti i sigurnosti djetetova života i zdravlja,
- rizici za razvoj djeteta (niski, umjereni ili visoki),
- razvojne potrebe djeteta (zdravlje, emocionalni razvoj, obrazovanje, obiteljski odnosi i sl.),
- spremnost i sposobnost roditelja na promjenu i suradnju,
- sposobnost roditelja na osiguravanje osnovne skrbi za dijete,
- karakteristike djeteta (kognitivno, emocionalni, socijalno i ponašajno funkcioniranje) te
- rezultat prethodno provedenih mjera.

Procjena ugroženosti prava djeteta provodi se na temelju socijalno-anamnestičkih podataka i utvrđenih činjenica. Navedena procjena ugroženosti djeteta završava zaključkom stručnog tima o potrebi određivanja kratkoročnih i dugoročnih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Također, nakon donošenja zaključka, stručni tim Zavoda obavezno provodi obiteljsku procjenu kojom se procjenjuju sposobnosti roditelja, razvojne potrebe djeteta te ostali okolišni i obiteljski čimbenici okruženja djeteta.

Temeljno i valjano prikupljanje podataka osigurava stručnjacima razumijevanje zlostavljanja djeteta te, sukladno tome, izradu plana tretmana (mjera i intervencija) primjernog razvojnim potrebama djeteta, njihovih roditelja i njihovim međusobnim odnosima. U navedenom smislu tretman podrazumijevaju mjere koje proizlaze iz zakonskih i etičkih načela koja stručnjacima omogućavaju upotrebu različitih pristupa ovisno o konkretnom slučaju zlostavljanja odnosno zanemarivanja (Singer i sur., 2005., str. 198). Plan mjera izrađuje interdisciplinarni tim stručnjaka oslanjajući se na prikupljene podatke, a kada je moguće u izradu plana mjera uključuju se roditelji i djeca. Postupak Zavoda za socijalni rad u izradi plana tretmana (mjera) proizlazi iz prirode dobivenih podataka koji omogućuju opis intervencija prije i tijekom kaznenog postupka. Broj intervencija je, prije i tijekom kaznenog postupka, uglavnom identičan. Najdominantnije intervencije uključuju nadzor i savjetovanje, a najmanje korištene intervencije su materijalna davanja te upozorenja. Mjere Zavoda mogu biti kratkoročne i dugoročne.

8.1. Kratkoročne mjere

U slučaju kada stručni tim na temelju prikupljenih podataka utvrdi da je došlo do povrede prava i dobrobiti djeteta, Hrvatski zavod za socijalni rad izriče mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (Hrvatski zavod za socijalni rad, 2024.). Izbor prikladnih mjera Zavoda mora uključivati one odluke i mjere kojima se minimalno ograničavaju prava roditelja i skrbnika, a ukoliko se njima omogućava zaštita prava i dobrobiti djeteta.

Prva kratkoročna mjera Zavoda odnosi se na upozorenje na pogreške i postupke prilikom skrbi o djetetu. U slučaju kada stručni tim donese zaključak o potrebi donošenja navedene mjere, roditelje ili skrbnike će upozoriti na pogreške i propuste o skrbi djeteta putem neposrednog savjetovanja. O provedenom neposrednom savjetovanju sastavlja se zapisnik koji se potom uručuje roditeljima ili nekoj drugoj osobi kojoj je navedena mjera određena. Također, navedena mjera može uključivati i upućivanje roditelja na pohađanje edukativnih, zdravstvenih ili nekih drugih programa u cilju potpore roditeljstvu i djetetovom razvoju. Navedena mjera kratkoročnog je karaktera jer ima blaže posljedice kako za roditelje, tako i za samo zlostavljano/zanemarivano dijete.

Sljedeća mjera odnosi se na mjeru žurnog izdvajanja i smještaja djeteta. Navedenu mjeru Zavod može odrediti ukoliko postoji sumnja u opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta. Mjera žurnog izdvajanja može se odrediti i neovisno o tome da li je u tijeku provođenje ili određivanje neke druge mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Čl. 6.).

8.2. Dugoročne mjere

Jedna od dugoročnih mjera predstavlja mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi i mjera intenzivne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Mjera stručne pomoći određuje se roditeljima u slučaju kada stručni tim ocijeni da roditelji nisu sposobni ostvariti primjerenu roditeljsku skrb za dijete što utječe na ugrozu djetetova razvoja. Navedena mjera određuje se isključivo u slučajevima kada život i zdravlje djeteta unutar obitelji nisu ugroženi. S druge strane, mjera intenzivne stručne pomoći određuje se u slučajevima kada je razvoj djeteta u obitelji izrazito ugrožen, a roditelji su (Hrvatski zavod za socijalni rad, 2024.):

- spremni odnosno sposobni promijeniti svoje ponašanje s ciljem sprječavanja izdvajanja djeteta iz obitelji te

- spremni poštovati i primjenjivati jasne upute stručnog tima i omogućiti neometan nadzor na djetetovom skrbi.

Ukoliko Zavod zaključi potrebu u provođenju navedenih mjera, izabire se voditelj mjere stručne pomoći i voditelj mjere intenzivne stručne pomoći. Voditelji mjera mogu biti:

- stručni radnici Zavoda za socijalni rad,
- stručni radnici drugih ustanova socijalne skrbi te
- neka druga stručna osoba (socijalni radnik, socijalni pedagog, psiholog, edukacijski rehabilitator).

Voditelji mjera dužni su sudjelovati u izradi programa rada te provoditi mjere i aktivnosti sukladno programu rada. Jednom mjesečno voditelji mjera dužni su Zavodu dostavljati izvještaj o provođenju izrečenih mjera. Sukladno Čl. 12. *Pravilnika o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta*, program rada provođenja stručne pomoći izrađuje stručni tim Zavoda, a on mora sadržavati ime roditelja ili neke druge osobe kojoj je izrečena navedena mjera, ime djeteta, razdoblje trajanja mjere, broj i učestalost trajanja susreta, ciljeve koji se žele postići, aktivnosti, intervencije i sadržaj pojedinih ciljeva, obveze Zavoda i voditelja mjera, metode i načine rada pojedinih aktivnosti, nositelje aktivnosti i rokove te načine praćenja i vrednovanja postignutog.

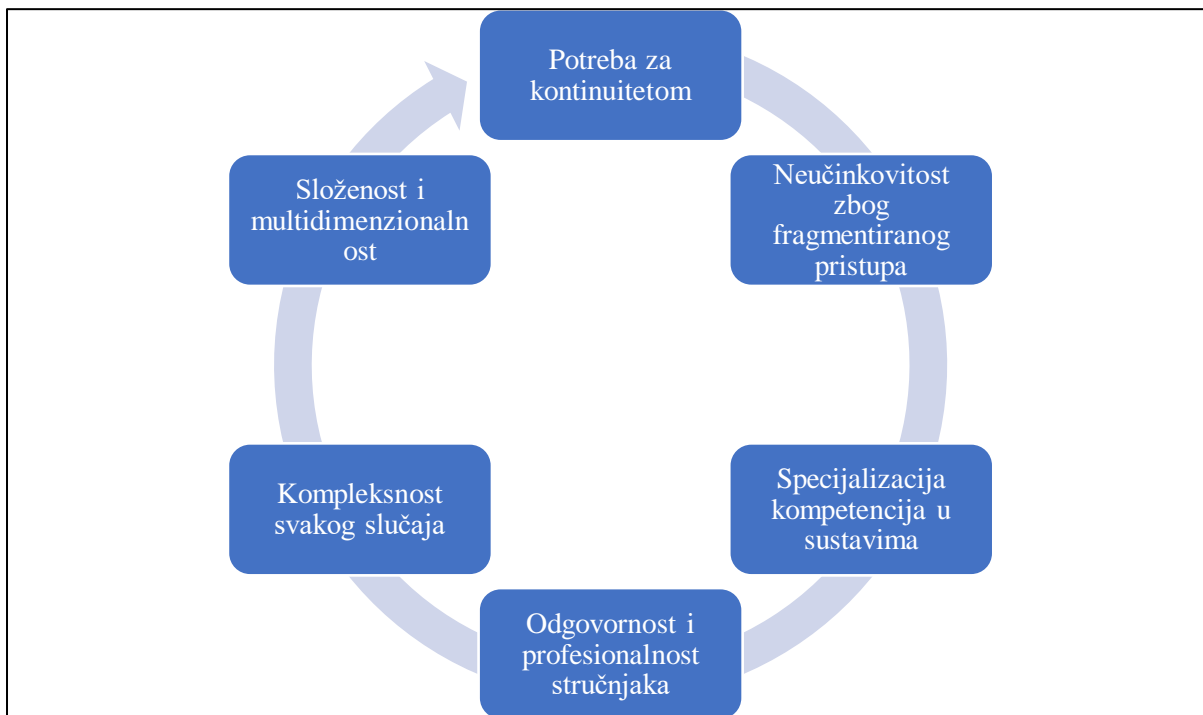
Sljedeća mjera odnosi se na mjere zaštite prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti suda. Jedna od mjera u nadležnosti suda odnosi se na određivanje mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi što se donosi temeljem zaključka Zavoda. Prijedlog oduzimanja prava na stanovanje s djetetom, Zavod predlaže sudu sukladno procjeni uspješnosti mjere privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi ili socijalnoj ustanovi, procjeni uspješnosti mjere intenzivnog stručnog nadzora te obiteljskoj procjeni. Kada Zavod primi pravomoćno rješenje suda o lišenju prava na roditeljsku skrb, stručni tim Zavoda donosi zaključak o najboljem obliku dugotrajne skrbi za dijete djeteta (*Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta*, Čl. 20.) Neke od dodatnih mjera u nadležnosti suda odnose se na:

- zabranu približavanja djetetu,
- privremeno povjeravanje djeteta drugoj osobi ili ustanovi za socijalnu skrb te
- povjeravanje djeteta s poremećajima u ponašanju u svrhu pomoći u odgoju u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi za socijalnu skrb.

9. SURADNJA ZAVODA S DRUGIM DRŽAVNIM TIJELIMA

Djelatnost socijalne skrbi obavljaju ustanove socijalne skrbi, jedinice lokalne i regionalne samouprave odnosno Grad Zagreb, udruge, vjerske zajednice, druge pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnosti socijalne skrbi. Sukladno navedenom, Zavod za socijalni rad surađuje sa svim navedenim državnim tijelima i institucijama. U cilju zaštite prava i dobrobiti djece, sva nadležna tijela i stručnjaci obvezni su međusobno surađivati u svrhu učinkovite suradnje, razmjene podataka, donošenja potrebnih mjera te planiranje osiguranja djetetovih kratkoročnih i dugoročnih potreba. Međuresorna suradnja neophodna je iz nekoliko razloga. Prije svega, zaštita i dobrobit djece predstavlja kompleksan i multidimenzionalan koncept kojega je gotovo nemoguće obuhvatiti unutar jednog resora. Nadalje, djeca i njihovi roditelji imaju različite potrebe, a njihovo zadovoljavanje zahtjeva suradnju različitih institucija. Izostanak međusobne suradnje posljedično utječe na slabljenje učinkovitosti u zaštiti djetetovi potreba i njihovoj zaštiti. Uz pomoć sljedeće slike prikazat će se razlozi za međuresornu suradnju s ciljem zaštite dobrobiti djece.

Slika 1. Potreba za međuresornu suradnju u zaštiti djece

Izvor: izrada autora prema Ajduković, M., *Smjernice za unaprjeđenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece: kako postići „novi pogled“ na „staru temu“ suradnje?*, Ured UNICEF za Hrvatsku, Zagreb, 2021., str. 12.

Kako navodi Ajduković (2021., str. 20) u navedenoj međuresornoj suradnji Hrvatski zavod za socijalni rad ima ključnu i najaktivniju ulogu obzirom da djelatnost Zavoda obuhvaća rad sa ugroženom djecom i obiteljima – od prepoznavanja i prijavljivanja slučaja zlostavljanja i

zanemarivanja, prikupljanja i obrade informacija pa sve do planiranja i provođenje potrebnih intervencija i mjera. No, iako Zavod ima središnju ulogu u zaštiti prava i dobrobit djece, nijedno drugo državno tijelo ili organ nije istovremeno definiran kao represivan odnosno podržavajući. Primjerice, policija i nadležni sudovi pretežito djeluju kao represivni organi, no istovremeno pomažu stručnjacima u Zavodu i ostalim tijelima socijalne skrbi u izvršavanju svojih zadataka. Nadalje, zdravstveni radnici (liječnici i medicinske sestre), učitelji i nastavnici te ostali stručni suradnici školskih ustanova imaju primarno podržavajuću ulogu.

Općenito, Hrvatski zavod za socijalni rad surađuje sa (Hrvatski zavod za socijalni rad, 2024.):

- Ministarstvom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike,
- Vladom Republike Hrvatske,
- Ministarstvom unutarnjih poslova,
- Hrvatskim zavodom za zapošljavanje,
- Pučkim pravobraniteljem,
- Pravobraniteljicom za djecu,
- Državno odvjetništvo,
- Sudovima RH,
- Školskim i predškolskim ustanovama,
- Hrvatskom udrugom socijalnih radnika,
- Udrugom udomitelja za djecu,
- Hrvatskom komorom socijalnih radnika,
- Hrvatskim psihološkim društvom,
- Hrabrim telefonom i dr.

Lanac međusobne suradnje navedenih institucija, u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece u obiteljima, počinje intervencijom policije ili intervencijom Zavoda za socijalni rad. Neovisno o tome koja od navedenih dviju službi prva zaprimi sumnju, mora obavijestiti drugu kako bi se pokrenula potreba reakcija (Ajduković, Rajter i Ogresta, 2010., str. 46). U sljedećim koracima važnu ulogu ima državno odvjetništvo i nadležni sudovi (prvenstveno sudovi za mladež i obiteljski sudovi) te zdravstvene i socijalne institucije te udruge civilnog društva. Lanac suradnje između navedenih institucija zamišljen je kao sustav međusobne suradnje i dvosmjerne komunikacije u kojoj aktivnosti i djelatnosti jedne institucije ne isključuju aktivnosti druge već je nadopunjavaju. No, kako bi navedena suradnja svih institucija i tijela

bila uspješna, ona mora posjedovati određene karakteristike koje će se prikazati uz pomoć sljedeće tablice.

Tablica 4. Karakteristike učinkovite međuresorne suradnje

Zajedničke vrijednosti i pristup	Oni su nužno potrebni kako bi se mogli odrediti zajednički ciljevi postupanja. Prilikom postavljanja ciljeva, potrebno je na prvo mjesto staviti razvojne potrebe djeteta i njegova dobrobit
Zajednički strateški dokumenti i protokoli	Suradnički dogovor različitih institucija zahtjeva izradu zajedničkih strategija djelovanja i protokola koji su usklađeni sa važećim zakonima
Umreženost, razmjena informacija i povjerenje	Međuresorna suradnja temelji se na razmjeni informacija i otvorenoj komunikaciji. Ukoliko je umreženost utemeljena na međusobnom povjerenju tada suradnja postaje učinkovitija i jednostavnija
Riješeno pitanje moći i dominacije	S ciljem izbjegavanja prepreka u međuresornoj suradnji, važno je odrediti koja institucija ima centralnu ulogu te definirati temeljne uloge voditelja
Stručnost i autoritet	Učinkovita suradnja zahtijeva i kontinuirano ulaganje u usavršavanje stručnih djelatnika u području zaštite i dobrobiti djeteta
Pomoć i podrška roditeljima	Dobro uspostavljene usluge pomoći i podrške roditeljima i djeci povećavaju učinkovitost suradnje i zadovoljavanje potreba djeteta
Praćenje i evaluacija	Praćenje i vrednovanje međuresorne suradnje trebalo bi biti utemeljeno na dobrobiti djeteta i visoko postavljenim etičkim načelima

Izvor: izrada autora prema Ajduković, M., *Smjernice za unaprjeđenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece: kako postići „novi pogled“ na „staru temu“ suradnje?*, Ured UNICEF za Hrvatsku, Zagreb, 2021., str. 19.

Kao što je vidljivo na temelju prikazanog, Zavod za socijalni rad ima središnju ulogu u zaštiti prava i dobrobiti zlostavljanog odnosno zanemarivanog djeteta. Međutim, važno je naglasiti kako je izrazito važna suradnja Zavoda sa ostalim tijelima državne i regionalne vlasti te udrugama kako bi pomoć djetetu i roditeljima bila sveobuhvatna, uspješna i pravovremena.

10. ZAKLJUČAK

Nasilje nad djecom odnosno njihovo zlostavljanje i zanemarivanje ne predstavlja samo medicinski, pedagoški i socijalni problem, već ono ostavlja puno dublje posljedice na samu žrtvu nasilja u kasnijim razdobljima životnog razvoja. Iako je nasilje nad djecom prisutno od postojanja čovječanstva, tek se u drugoj polovini 20. stoljeća počelo sve više primjećivati. Odbačeni su dotadašnji tabui i norme, a pozornost se počela sve više usmjeravati na nasilje u obitelji i to unutar manjih društvenih skupina. Od šezdesetih godina 20. stoljeća tematici zlostavljanja i zanemarivanja djece sve su se više posvećivali zdravstveni djelatnici, prije svega pedijatri, dječji kirurzi te specijalisti dječje psihijatrije, ali i liječnici opće medicine. Početkom 21. stoljeća pojavljuju se dobro uspostavljene normativne strukture za zaštitu djece od zlostavljanja i zanemarivanja te prisutnost društvenih organizacija koje mogu djelovati preventivno.

U cilju učinkovitog rješavanja problema nasilja nad djecom, vrlo je važan interdisciplinarni pristup i napor svih institucija koje dijele odgovornosti za zaštitu djece. Početkom 21. stoljeća uspostavljene su normativne strukture za zaštitu djece od zlostavljanja i maltretiranja, a pomoć brojnih društvenih organizacija ima također preventivno djelovanje. U Republici Hrvatskoj središnju ulogu u sprječavanju zlostavljanja i zanemarivanja djece ima Hrvatski zavod za socijalni rad. Zavod u suradnji sa brojnim drugim ustanovama socijalne skrbi i tijelima državne vlasti (policija, sudovi, državno odvjetništvo i dr.) provodi brojne mjere, prvenstveno upozorenja na pogreške i postupke prilikom skrbi o djetetu, žurno izdvajanje djeteta iz obitelji te stručnu pomoć i potporu u ostvarivanju skrbi o djetetu kao i intenzivnu stručnu pomoć ukoliko stručni tim Zavoda procijeni da je zdravlje, razvoj ili život djeteta ugrožen. Iako je Zavod središnje tijelo socijalne skrbi i brige za zlostavljani i zanemaranu djecu, od izrazite je važnosti međuresorna suradnja Zavoda sa ostalim tijelima državne vlasti kako bi mjere mogle biti učinkovitije, pravovremene i primjerene potrebama roditelja i djeteta.

LITERATURA

1. Adams, J., Mrug, S. i Knight, D. C., *Characteristics of Child Physical and Sexual Abuse as Predictors of Psychopathology*, *Child Abuse & Neglect*, vol. 86, 2018., str. 167-177.
2. Ajduković, M. i Pećnik, N., *Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji*, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 1, no. 3, 1994., str. 269-276.
3. Ajduković, M., Rajter, M., Ogresta, J. i Sušac, N., *Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji – prikaz situacije u Republici Hrvatskoj*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2010.
4. Ajduković, M., *Smjernice za unaprjeđenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece: kako postići „novi pogled“ na „staru temu“ suradnje?*, Ured UNICEF za Hrvatsku, Zagreb, 2021.
5. Bulatović, A., *Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta*, *Život i škola*, vol. 63, no. 27, 2012., str. 211-221.
6. Berk, L. E., *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2007.
7. Bilić, V., Buljan-Flander, G. i Hrpka, H., *Nasilje nad djecom i među djecom*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2012.
8. Buljan-Flander G., *Uloga privrženosti i nekih odrednica ličnosti u zlostavljanju djece: proširenje Bowlbyeve teorije*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2001.
9. Buljan-Flander, G. i Kocijan-Hercigonja, D., *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, Marko M. usluge d.o.o., Zagreb, 2003.
10. Buljan-Flander, G. i Ćosić, I., *Prepoznavanje i simptomologija zlostavljanja i zanemarivanja djece*, *Medix*, vol. 51, 2003., str. 122-124.
11. Briere, J., Berliner, L., Bulkley, J. A., Jenny, C., Reid, T., *The APSAC handbook on child maltreatment*, Sage Publication, Thousand Oaks, 1996.
12. Crosson-Tower, C., *Understanding Child Abuse and Neglect*, Pearson, London, 1993.
13. Glaser, D., *Child Abuse and Neglect and the Brain – A Review*, *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, vol. 41, no. 1, 2000., str. 97-116.
14. Hrvatski zavod za socijalni rad, *Obiteljskoppravna zaštita*, 2024., dostupno na: <https://socs krb.hr/djelatnosti/obiteljskoppravna-zastita/> (5.10.2024.)
15. Jacobi, G., Dettmeyer, R., Banaschak, S., Brosig, B. i Herrmann, B., *Child Abuse and Neglect: Diagnosis and Management*, *Deutsches Arzteblatt International*, vol. 107, no. 13, 2010. str. 231-240.

16. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/1, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24
17. Korać Graovac, A., *Obiteljskoppravna zaštita osobnih interesa djece prije izdvajanja iz obitelji: Prava djece – odgovornost i prava roditelja*. U: Ajduković, M. i Radočaj, T., *Pravo djeteta na život u obitelji*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku., Zagreb, 2008., str. 41-54.
18. Lim, Y.Y., Wahab, S., Kumar, J., Ibrahim, F. i Kamaluddin, M. R., *Typologies and Psychological Profiles of Child Sexual Abusers: An Extensive Review*, Children (Basel), vol 8, no. 5, 2021., str. 1-13.
19. Lucas County Children Services, *Identifying the Abuser*, 2024., dostupno na: <https://lucaskids.net/identifying-the-abuser/> (29.9.2024.)
20. Mass General Brigham McLean, *Understanding Child Abuse and Its Effects on Mental Health*, 2023., dostupno na: <https://www.mcleanhospital.org/essential/effects-child-abuse> (29.9.2024.)
21. *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Zagreb, 2022.
22. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23
23. Odeljan, R., *Zlostavljanje i zapuštanje djece: priručnik za stručnjake*, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, 2018.
24. Pečnik, N., *Teorijski pristup objašnjenju zlostavljanja i zanemarivanja djece*, Dijete i društvo, vol. 3, no. 1-2, 2001., str. 33-57.
25. Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Narodne novine, br. 106/14
26. *Protokol o postupanju u slučaju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2014.
27. Sesar, D., Dodaj, A. i Šimić, N., *Zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2021.
28. Singer, M. i sur., *Kriminologija delikata nasilja: nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.
29. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19
30. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24
31. Zakon o socijalnoj skrbi, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23

32. Whitney, S. D., Tajima, E. A., Herrenkohl, T. I., i Huang, B., *Defining child abuse: Exploring variations in ratings of discipline severity among child welfare practitioners*, Child & Adolescent Social Work Journal, vol. 23, no. 3, 2006., str. 316-342.

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1. Potreba za međuresurnu suradnju u zaštiti djece	20
---	----

Popis tablica

Tablica 1. Vrste zanemarivanja	6
Tablica 2. Obilježja žrtava zlostavljanja	8
Tablica 3. Psihološke osobine seksualnih počinitelja nasilja	10
Tablica 4. Karakteristike učinkovite međuresorne suradnje	22

Ja, Domagoj Keserica pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada/završnog rada (obrisati nepotrebno) te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Domagoj Keserica

